

Η κατάσχεση και τα ακατάσχετα

Η ώρα της κρίσης λοιπόν έφθασε, τα ψέματα τελείωσαν. Η Τράπεζά σας έχει καταγγείλει τη δανειακή σύμβαση, ο δικαστικός επιμελητής σας έχει επιδώσει τη διαταγή πληρωμής, έχουν παρέλθει οι νόμιμες προθεσμίες και η ώρα της κατάσχεσης είναι κοντά. Θεωρητικά, ο δανειστής σας (αυτός στον οποίο χρωστάτε) μπορεί να προβεί για την ικανοποίησή του σε κατάσχεση κάθε κινητής και ακίνητης περιουσίας σας.

Υπάρχουν όμως και πράγματα που εξαιρούνται της κατάσχεσης. Αυτά ορίζονται, όσον αφορά τα κινητά, στις παραγράφους 3 & 4 του άρθρου 953 του ΚΠολΔ

(=Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) και ειδικότερα εξαιρούνται από την κατάσχεση:

α) τα πράγματα της προσωπικής χρήσης του οφειλέτη και της οικογένειάς του, και ιδίως ρούχα, κλινοστρώματα, έπιπλα, εφόσον τα πράγματα αυτά είναι απαραίτητα για τις στοιχειώδεις ανάγκες της διαβίωσής τους,

β) τρόφιμα και καύσιμη ύλη, απαραίτητα στον οφειλέτη και την οικογένειά του για τρεις μήνες,

γ) τα παράσημα και τα αναμνηστικά αντικείμενα, τα χειρόγραφα, οι επιστολές, τα οικογενειακά έγγραφα και τα επαγγελματικά βιβλία,

δ) βιβλία, μουσικά όργανα, εργαλεία τέχνης που προορίζονται για την επιστημονική ή καλλιτεχνική και γενικότερα την πνευματική μόρφωση και ανάπτυξη του οφειλέτη ή της οικογένειάς του.

Εξαιρούνται επίσης από την κατάσχεση, προκειμένου για πρόσωπα που με την προσωπική τους εργασία αποκτούν όσα τους χρειάζονται για να ζήσουν, τα εργαλεία, μηχανήματα, βιβλία ή άλλα πράγματα που είναι απαραίτητα για την εργασία τους και εκτός από αυτά

α) προκειμένου για πρόσωπα που ζουν από γεωργική εργασία, και δύο ζώα για το άροτρο, ένα υποζύγιο, μία δαμάλα, έξι πρόβατα, έξι γίδες, ο σπόρος που χρειάζεται ως την ερχόμενη συγκομιδή και η τροφή αυτών των ζώων για τρεις μήνες,

β) προκειμένου για πρόσωπα που ζούν από την κτηνοτροφία και δώδεκα μεγάλα ζώα ή εικοσιτέσσερα μικρά ζώα, και η τροφή τους για τρεις μήνες,

γ) για πρόσωπα που ζουν από την πτηνοτροφία και εκατόν πενήντα πτηνά και η τροφή τους για τρεις μήνες.

Ενδεικτικά και προς περαιτέρω διευκρίνιση του ανωτέρω άρθρου, επισημαίνουμε ότι, σύμφωνα με την τάση της νομολογίας στα ακατάσχετα ανήκουν ενδεικτικά και τα κάτωθι:

- 1) το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, επειδή συμβάλλουν στην ψυχαγωγία του οφειλέτη.
- 2) ηλεκτρικές συσκευές απαραίτητες για τη διαβίωση, όπως το ψυγείο, το πλυντήριο και η κουζίνα
- 3) τα έπιπλα σαλονιού και χωλ, τα κλιματιστικά, η ηλεκτρική σκούπα, τα οικιακά σκεύη, το τηλέφωνο, τα χαλιά, όχι όμως πράγματα που συντελούν στη διακόσμηση της οικίας
- 4) τα βιβλία, τα μουσικά όργανα και τα εργαλεία τέχνης
- 5) τα χειρόγραφα (όπως λ.χ. επιστολές, οικογενειακά έγγραφα,)

Κατά τη γνώμη όμως του γράφοντος, κατά την κατάσχεση, πρέπει σε κάθε περίπτωση να λαμβάνεται υπόψη και η αξία της κινητής περιουσίας του οφειλέτη, καθώς, εάν αυτή είναι ιδιαίτερα μεγάλη, τίθεται ο προβληματισμός εάν συγκεκριμένα αντικείμενα θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ακατάσχετα ή όχι.

Δηλαδή, θα μπορούσε να θεωρηθεί ακατάσχετη α) μία έγχρωμη τηλεόραση HD, Plasma, 50 ιντσών, αξίας 2000€, και ένα στερεοφωνικό συγκρότημα με προενισχυτή, ενισχυτή, σύστημα ηχείων Dolby Surround 7.1 (γιατί ένα απλό home cinema 5.1 έχει πλέον σπίτι του ο οποιοσδήποτε), αξίας 1500€? Γιατί, θα θεωρούσα μία τηλεόραση και ένα ραδιόφωνο απαραίτητα για την ψυχαγωγία του οφειλέτη και ακατάσχετα, όχι όμως και τα ανωτέρω συστήματα, τα οποία αγόρασε ο οφειλέτης «για να φέρει τον κινηματογράφο σπίτι του», τη στιγμή που έχει ανοιχτές οφειλές σε τρίτους.

Η κατάσχεση κινητών περιουσιακών στοιχείων στα χέρια του οφειλέτη αποτελεί συχνά το ύστατο μέσο για την ικανοποίηση των εννόμων συμφερόντων του δανειστή, ο οποίος εξετέθη συμβατικά από την αφερεγγυότητα ή την αδυναμία εκπλήρωσης του αντισυμβαλλόμενου του. Ωστόσο, ο νομοθέτης έκρινε πως ο βασικός κανόνας του δικαίου της αναγκαστικής εκτέλεσης, σύμφωνα με τον οποίον όλα τα κινητά πράγματα μπορούν να κατασχεθούν, δεν πρέπει να είναι απόλυτος και προέβη στη θέσπιση εξαιρέσεων, είτε για λόγους ανθρωπισμού και σεβασμού της προσωπικότητας του ατόμου, είτε αποβλέποντας στην προστασία του δικαιώματος προς εργασία.

Συγκεκριμένα, οι διατάξεις του άρθρου 953 παρ. 3 έως 5 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας καθιερώνουν τέσσερις κατηγορίες ακατάσχετων πραγμάτων. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τα πράγματα τα οποία προορίζονται να καλύψουν άμεσες και στοιχειώδεις βιοτικές ανάγκες του οφειλέτη και της οικογενείας του, τα οποία και κηρύσσονται ακατάσχετα για λόγους ανθρωπισμού. Η δεύτερη κατηγορία ακατάσχετων θεμελιώνεται στην ανάγκη σεβασμού της προσωπικότητας του οφειλέτη και των οικογενειακών παραδόσεων και περιλαμβάνει ενδεικτικά αναμνηστικά αντικείμενα, μουσικά όργανα και εργαλεία τέχνης που συμβάλλουν στην πνευματική μόρφωση και ανάπτυξη του οφειλέτη και της οικογένειάς του.

Η ανάγκη διασφάλισης της συνέχειας της εργασίας του οφειλέτη οδήγησε στην εξαίρεση των κινητών πραγμάτων δια των οποίων αυτός ασκεί την προσωπική του εργασία (όπως βιβλία, εργαλεία και μηχανήματα), ενώ η τετάρτη κατηγορία ακατάσχετων (άρθρο 953 παρ. 5 ΚΠολΔ) αποβλέπει στην αποτροπή της βλάβης της παραγωγής και της οικονομίας.

Οι εξαιρέσεις αυτές που εισάγονται από το νόμο υπόκεινται καταρχήν σε στενή ερμηνεία, ωστόσο σε περίπτωση αμφιβολίας ερμηνεύονται προς όφελος του οφειλέτη, καθώς οι διατάξεις αυτές χαρακτηρίζονται από το προστατευτικό για τον τελευταίο πνεύμα τους.

Ειδικότερα, η διάταξη του άρθρου 953 παρ. 3α ΚΠολΔ εξαιρεί από την κατάσχεση τα πράγματα προσωπικής χρήσης του οφειλέτη και της οικογένειάς του, εφόσον είναι απαραίτητα για την εξυπηρέτηση των στοιχειωδών αναγκών διαβίωσής τους. Ωστόσο, ο εκ των προτέρων καθορισμός των προκειμένων ακατάσχετων πραγμάτων είναι δυσχερής, δεδομένου ότι οι στοιχειώδεις ανάγκες του οφειλέτη και της οικογένειάς του κατά το χρόνο της κατάσχεσης εκτιμούνται εξατομικευμένα.

Η έννοια των στοιχειωδών αναγκών δηλαδή αποτελεί αόριστη νομική έννοια, η οποία είναι δυνατό να εξατομικεύεται εκάστοτε με βάση ορισμένο οφειλέτη (ή την οικογένειά του) και τα διδάγματα της κοινής πείρας. Κατά συνέπεια, οι στοιχειώδεις ανάγκες δεν είναι δυνατό να προσδιοριστούν γενικά και αφηρημένα, μπορούν ωστόσο να ταυτοποιηθούν στις πρωταρχικές ανάγκες διαβίωσης, και μάλιστα όχι μόνο σε αυτές που συνδέονται με την διατήρηση και διασφάλιση της ζωής και της υγείας, δηλαδή στα προς διατροφή και ένδυση απαραίτητα αντικείμενα, αλλά και με άλλες, όπως της μετακίνησης και επικοινωνίας με τον εξωτερικό κόσμο. Η δε έννοια των στοιχειωδών αναγκών αντιπαραβάλλεται με αυτήν των αναγκών καλλωπισμού, άνεσης, αισθητικής και διασκέδασης.

Στην έννοια των στοιχειωδών αναγκών, λαμβανομένης υπόψη και της συνεχώς προϊούσας τεχνολογικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, περιλαμβάνονται και τα νέα αγαθά που τίθενται σε κυκλοφορία συνεπεία της εξελίξεως, τα οποία είναι τόσο διαδεδομένα μεταξύ του πληθυσμού, ώστε η στέρηση ενός από αυτά να καθιστά αδύνατη τη θεραπεία στοιχειώδους ανάγκης του ατόμου. Η προσέγγιση αυτή καλύπτει το πραγματικό γεγονός της διάδοσης των ηλεκτρικών συσκευών και της ευρύτατης χρησιμοποίησής τους σήμερα από το μεγαλύτερο μέρος των διαβιούντων, ιδιαίτερα στις αστικές περιοχές.

Εξάλλου, το ακατάσχετο μπορεί μεν να κρίνεται με γνώμονα τις ανάγκες διαβίωσης του συγκεκριμένου οφειλέτη και της οικογένειάς του, οπότε και οι στοιχειώδεις ανάγκες αναζητούνται κάθε φορά στην κοινωνική και πνευματική του θέση και τις ατομικές συνθήκες διαβίωσης του στο συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, ωστόσο η διάκριση αυτή δεν μπορεί να βλάπτει ένα κατώτατο όριο στοιχειωδών αναγκών κάθε σύγχρονου ανθρώπου, προκειμένου να μην καταστεί τελικά μέτρο κοινωνικών διαβαθμίσεων σε βάρος της αρχής της ισότητας.

Υπό τα κριτήρια αυτά, ως ακατάσχετα πράγματα θεωρούνται πάντα οι ηλεκτρικές συσκευές, όπως το ψυγείο, η κουζίνα και το πλυντήριο ρούχων. Ομοίως, η έγχρωμη τηλεόραση εμπίπτει στην έννοια των ακατάσχετων διότι, με βάση τις σύγχρονες κοινωνικές και οικογενειακές ανάγκες, έχει καταστεί είδος απαραίτητο για την κάλυψη στοιχειωδών αναγκών ενημέρωσης (ή και επιμόρφωσης ακόμη) της οικογένειας. Το ίδιο ισχύει και για τα κλιματιστικά μηχανήματα ψύξης, τα οποία, κατά τη θερινή περίοδο, εξυπηρετούν στοιχειώδεις ανάγκες διαβίωσης και γι' αυτό πρέπει να εξαιρούνται από την κατάσχεση.

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές δεν κατάσχονται, εφόσον η χρήση τους εντάσσεται στα πλαίσια της επαγγελματικής δραστηριότητας του οφειλέτη ή για τις στοιχειώδεις ανάγκες μόρφωσης μέλους της οικογένειάς του. Το δε βάρος της απόδειξης βαρύνει πάντοτε, όπως και σε κάθε επιμέρους περίπτωση, τον οφειλέτη, διότι το ακατάσχετο αποτελεί την εξαίρεση του κανόνα. Συνεπώς, σε περίπτωση που ο ηλεκτρονικός υπολογιστής αποτελεί απλώς αντικείμενο προσωπικής χρήσης κατάσχεται, καθώς δεν ανήκει στα πράγματα που αναφέρονται περιοριστικά στη διάταξη του άρθρου 953 παρ. 3 δ του ΚΠολΔ.

Το επιβατηγό αυτοκίνητο δημοσίας χρήσεως (Ταξί), το οποίο εκμεταλλεύεται αυτοπροσώπως ο ιδιοκτήτης του επαγγελματίας αυτοκινητιστής, αποτελεί ευνόητα εργαλείο εξάσκησης επαγγέλματος και για τον λόγο αυτό είναι ακατάσχετο, αφού αποσκοπεί στη διασφάλιση της συνέχισης της εργασίας του οφειλέτη. Αντίθετα, το επιβατικό αυτοκίνητο ιδιωτικής χρήσης μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να κριθεί ως ακατάσχετο, και συγκεκριμένα όταν αποτελεί αναγκαίο μέσο επικοινωνίας και επαφής του οφειλέτη με τον έξω κόσμο (πχ όταν αυτός είναι ανάπηρος ή πάσχει από σωματική πάθηση), ή όταν χρησιμοποιείται και για επαγγελματικούς σκοπούς (πχ αυτοκίνητο ιατρού για μετακινήσεις προς παροχή ιατρικής βοήθειας).

Σε περίπτωση που, παρά τον νόμο, επιβλήθηκε κατάσχεση σε κάποιο κινητό περιουσιακό στοιχείο του οφειλέτη που εμπίπτει στην έννοια του ακατάσχετου, ο τελευταίος μπορεί να ασκήσει ανακοπή που θα έχει ως βάση την ακυρότητα της διαδικασίας κατάσχεσης, εξαιτίας κατάσχεσης ακατάσχετου περιουσιακού στοιχείου (άρθρο 702 ΚΠολΔ, σε συνδυασμό με άρθρο 710 αν η κατάσχεση είναι συντηρητική) και να επιτύχει την ακύρωση της κατασχετήριας έκθεσης του δικαστικού επιμελητή.